

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКА ДЕРЖАВНА ІНЖЕНЕРНА АКАДЕМІЯ**

ЧУРІУМОВ ПАВЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 336.131:330.131.7

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Спеціальність 8.03050801 «Фінанси і кредит
(за спеціалізованими програмами)»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття кваліфікації
магістра з фінансів і кредиту

Запоріжжя – 2016

Магістерсько-кваліфікаційна робота є рукописом.

Робота виконана в Запорізькій державній інженерній академії (м. Запоріжжя) на кафедрі фінансів, банківської справи і страхування

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент

Яришко Олена Володимирівна,

Запорізька державна інженерна академія

Рецензент:

Голова ПЦК «Економіка підприємства»

Звірько Галина Петрівна

ЗЕК ЗНТУ

Захист відбудеться 15 січня 2016 р. о 9 годині на засіданні Екзаменаційної комісії у Запорізькій державній інженерній академії за адресою: 69000, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 226.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан економіки водночас, по-перше, суттєво ускладнює умови господарювання і, по-друге, сприяє зростанню конкуренції між господарюючими суб'єктами, що може погіршувати їхній фінансовий стан і більш того – призводити до банкрутства. Тому на порядок денний стає проблема забезпечення в ринкових умовах фінансової безпеки вітчизняних підприємств шляхом запровадження відповідної системи управління. Вивчення проблеми засвідчує, що на цей процес суттєво впливає забезпечення фінансової безпеки на рівні національної економіки.

В Україні і за кордоном цією проблемою займалися О.І. Барановський, В.В. Бурцев, О.Д. Василик, М.Ю. Дмитрієва, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, Н.П. Капустін, О.Ф. Новикова, Є.А. Олейніков, Г.А. Пастернак-Таранушенко та інші. Вирішенню окремих аспектів забезпечення фінансової безпеки на рівні господарюючих суб'єктів приділяли увагу такі вітчизняні та закордонні дослідники, як: О.В. Ареф'єва, І.О. Бланк, А.Е. Воронкова, С.М. Ілляшенко, Г.В. Задорожний, Г.В. Козаченко, Л.А. Костирко, В.П. Пономарьов, О.О. Терещенко, В.В. Шликов тощо.

Однак в Україні проблемою управління фінансовою безпекою підприємства займаються недостатньо та некомплексно, тому що основна увага приділяється фінансовій безпеці на рівні держави та антикризовому управлінню на рівні підприємства. Останнє стає необхідним, коли підприємство вже опинилося у стані фінансової небезпеки. Головне ж полягає в тому, щоб не допустити цього. Проблема забезпечення фінансової безпеки, наявність якої не вимагає антикризового управління, вирішується уривками, таким дослідженням не вистачає комплексності, є недостатнім понятійний (категоріальний) апарат. Залишаються невирішеними окремі питання, насамперед, такі, як: чітке визначення понятійного апарату фінансової безпеки і самого поняття “фінансова безпека підприємства”, взаємозв'язок категорії “фінансова безпека підприємства” з такими категоріями, як

економічна безпека, сталість (стійкість), стабільність, надійність, антикризове управління, банкрутство, санація, ризик тощо. Крім того, методично невизначеною є система управління фінансовою безпекою на рівні підприємства, зміст і функції її елементів, критеріїв і методів оцінки рівня фінансової безпеки та її окремих складових.

Саме потреба вирішення наведених питань обумовлює актуальність і спричинила вибір теми дослідження.

Мета і завдання роботи. Виходячи з необхідності вирішення проблеми розробки фінансової безпеки на рівні підприємства метою даного дослідження є використання сучасних форм і методів розробки системи фінансової безпеки підприємства з урахуванням його особливостей.

Згідно з поставленою метою в роботі були визначені наступні завдання:

- розглянути економічну категорію «фінансова безпека підприємства» та еволюцію її розвитку;
- визначити концепції та методичні аспекти оцінювання фінансової безпеки підприємства;
- розглянути стан, проблеми та перспективи розвитку машинобудування як стратегічної галузі в Україні;
- дослідити функціонування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ»;
- запропонувати концептуальну схему формування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ» на засадах контролінгу;
- розробити систему показників вимірювання ступеня кризи як індикаторів фінансової безпеки.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є сукупність існуючих проблем, що виникають в процесі розробки системи фінансової безпеки підприємства на сучасному етапі розвитку економіки.

Предмет дослідження склали форми і методи розробки системи фінансової безпеки на рівні первинної ланки національної економіки – підприємства.

Методи дослідження. Дослідження фінансової безпеки підприємства, включаючи визначення сутності, задач і понятійного апарату, місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки, структуру і зміст складових механізму управління фінансовою безпекою підприємства здійснювалися із застосуванням діалектичного методу пізнання, конкретного і абстрактного, логічного та історичного, синергетичного підходу, етимологічного та онтологічного аналізу, системного підходу, монографічного аналізу, контент-аналізу, функціонального аналізу.

При аналізі форм і методів управління фінансовою безпекою підприємства використовувалися методи: економіко-статистичний, порівняльного аналізу, структурного і функціонального аналізу, SWOT-аналізу.

При проектуванні форм і методів розробки системи фінансової безпеки підприємства здійснено за допомогою методів системного аналізу, аналізу і синтезу.

Інформаційною базою дослідження виступили законодавчі акти України, послання і укази Президента України, постанови і програми Кабінету Міністрів України, інші нормативні документи міністерств і відомств України з питань організації діяльності підприємств в сучасних умовах. В роботі використано статистичні та аналітичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, окремих підприємств. Інформаційним забезпеченням дослідження стали і монографічні роботи та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів. В результаті дослідження отримала подальшого розвитку концепція управління фінансовою безпекою підприємства, в рамках якої розроблено наукові підходи до подальшого удосконалення системи фінансової безпеки на рівні господарюючих суб'єктів. Сутність здобутих наукових результатів, висновків і положень, які мають наукову новизну, полягає в наступному:

удосконалено:

- методичний підхід до визначення використання тактичного та стратегічного контролінгу в забезпеченні фінансової безпеки ПАТ «Мотор Січ», що включає розрахунок інтегрального показника за максимальним значенням, застосування якого забезпечує розробку заходів, спрямованих на досягнення захищеності від загроз;

- механізм формування системи показників вимірювання ступеня кризи, шляхом поєднання ключових показників та інтегральних показників.

Практичне значення отриманих результатів. Основні висновки, розробки і пропозиції, які містяться у проведеному дослідженні, мають важливе практичне значення і розширюють та поглиблюють методичну базу розробки системи фінансової безпеки на рівні підприємств будь-якої форми власності.

До результатів, які мають практичне значення, належать наступні:

- концепція формування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ» на засадах контролінгу;
- методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Особистий внесок магістра. Наукові результати, які виносяться на захист, отримані автором особисто і знайшли відображення в опублікованих працях.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені в доповіді на конференції.

Публікації. За темою роботи опублікована 1 наукова робота, зокрема, в матеріалах і тезах доповідей наукової конференції.

Структура і зміст кваліфікаційної роботи. Робота включає вступ, 3 розділи, висновки, рекомендації, список використаних джерел та додатки. Її повний обсяг становить 153 сторінки основного тексту і включає 17 рисунків, 26 таблицю, 2 додатки, список використаних джерел із 89 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи, визначено предмет та об'єкт дослідження, сформульовано мету та основні завдання, розкрито методи дослідження, наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, апробацію результатів та публікації автора.

У першому розділі «Теоретичні та методичні аспекти розробки системи фінансової безпеки підприємства» розглянуто економічну категорію «фінансова безпека підприємства» та еволюцію її розвитку, концепції та методичні аспекти оцінювання фінансової безпеки підприємства, досліджено стан, проблеми та перспективи розвитку машинобудування як стратегічної галузі в Україні.

Науковці лише нещодавно почали використовувати поняття «фінансова безпека» як самостійний об'єкт управління. До цього фінансова безпека розглядалась лише у рамках більш загального поняття «економічна безпека». Та навіть вивчення поняття «економічна безпека» в Україні мали безсистемний, вибірковий характер із незваженим підходом до розкриття окремих аспектів даної проблематики.

С.Ф. Покропивний вважає, що серед функціональних складових економічної безпеки саме фінансова складова вважається провідною й вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи.

Але на рівні суб'єктів господарювання поняття «фінансова безпека» як окремий та самостійний об'єкт управління мало вивчався науковцями і тому дуже слабо освітлений у наукових працях, де частіше визначається лише як одна із складових економічної безпеки.

На підставі аналізу можливо відокремити наступні підходи щодо визначення: фінансова безпека розглядається як складова економічної безпеки; як рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує

захищеність його фінансових інтересів; як стан ефективного використання ресурсів.

Розглянуто концепції та методичні аспекти оцінювання фінансової безпеки підприємства.

Питання методики оцінювання фінансової безпеки підприємства досліджували: І.А. Бланк, К.С. Горячева, О.В. Нусінова, О.М. Марченко, Т.М. Гладченко, А.О. Епіфанов, М.М. Єрмошенко. Проте це питання залишається дослідженим не в повній мірі.

Науковці в цілому сходяться на таких підходах до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства: індикаторний; ресурсно-функціональний; на основі використання критерію "мінімуму сукупного збитку, який завдається безпеці"; виходячи з достатності оборотного капіталу (власного і позикового) для здійснення господарської діяльності.

Окремі науковці виділяють різні групи показників, які, на їх думку, найбільш повно відображають стан та рівень фінансової безпеки підприємств.

Доведено, що більшість дослідників схильні проводити оцінку ФБП за показниками фінансової стійкості, рентабельності, коефіцієнтом фінансового левериджу та ін. В процесі оцінки рівня фінансової безпеки, насамперед, необхідно сформувати систему показників (індикаторів), що дозволяють здійснювати діагностику рівня фінансової безпеки. Для більшості таких показників можуть бути визначені критичні та нормальні значення.

Досліджено стан, проблеми та перспективи розвитку машинобудування як стратегічної галузі в Україні.

Машинобудування є головною галуззю всієї промисловості, її серцевиною. Продукція підприємств машинобудування відіграє вирішальну роль у реалізації досягнень науково-технічного прогресу у всіх галузях народного господарства. На сьогодні в Україні машинобудівний комплекс займає перше місце по випуску валової продукції, друге місце по основних фондах (25%) і перше місце по промисловому персоналу (42%).

За статистичними даними Держкомстату України, на частку продукції машинобудування за 2014 р. припадало 18,3% експорту і 23,8% товарного імпорту.

Серед основних імпортерів української продукції машинобудування з країн ЄС слід виокремити: Угорщину (на 270,6 млн. дол. США), Німеччину (на 239,8 млн. дол. США), Польщу (на 207,9 млн. дол. США), Чехію (на 80 млн. дол. США) та ін.

У другому розділі «Дослідження функціонування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ»» проведено детальне дослідження функціонування системи фінансової безпеки підприємства.

ПАТ «Мотор Січ» (ПФТС: MSICH) – одне з провідних у світі підприємств з розробки, виробництва, ремонту та сервісного обслуговування авіаційних газотурбінних двигунів для літаків та вертольотів, а також промислових газотурбінних установок.

Проведено SWOT-аналіз діяльності підприємства ПАТ «МОТОР СІЧ».

Здійснено аналіз тенденцій змін системи показників оцінювання фінансового стану та ефективності роботи ПАТ «МОТОР СІЧ».

Валюта балансу на 31.12.2014 р. порівняно з 01.01.2014 р. збільшилася на 3393015,00 тис. грн., темп росту склав 125,73%.

У 2012 р. на початок року спостерігається недостача активів, що швидко реалізуються на 416874,00 тис. грн., а на кінець року – на 2221848,00 тис. грн., на кінець 2013 р. – на 609625,00 тис. грн., а на кінець 2014 р. – на 520344,00 тис. грн.

Здійснено оцінку фінансової стійкості за трикомпонентним показником.

На початок 2012 р. спостерігається нестійкий фінансовий стан, а на всі інші дати спостерігається нормально стійкий фінансовий стан.

Тобто на початок 2012 р. існує нестача власних оборотних і довгострокових позикових коштів для формування запасів і витрат, а на всі інші дати існує брак лише власних оборотних коштів.

У третьому розділі «Розробка системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ» в умовах кризової економіки» надано модель формування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ» на засадах контролінгу, здійснено розробку системи показників вимірювання ступеня кризи як індикаторів фінансової безпеки.

Зазначено, що систему управління фінансовою безпекою підприємства необхідно формувати з врахуванням основних цілей діяльності організації, а кожне рішення цієї системи повинне відповідати фінансовій стратегії та фінансовій політиці підприємства.

Складові елементи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах контролінгу, сформовані на основі визначення значення та напрямів поєднання контролінгу та забезпечення фінансової безпеки ПАТ «Мотор Січ».

В межах забезпечення фінансової безпеки ПАТ «Мотор Січ» на засадах контролінгу пропонується розглядати обидва напрями контролінгу – тактичний та стратегічний.

Здійснено розрахунок інтегрального показника.

Запропоновано застосувати розрахунок не тільки за стандартизованим значенням, але і за максимальним, і зробити розрахунок загального показника.

Максимальний рівень встановлюється на рівні максимального показника за період.

Таблиця 1

Динаміка інтегрального показника

Показник	2012р.	2013р.	2014р.	за стандартизованим значенням	за максимальним значенням (еталон)
Інтегральний показник використання тактичного контролінгу	1,288	1,31	1,25	1,284	1,388
Інтегральний показник використання стратегічного	0,49	0,4725	0,4675	0,4775	0,4925

контролінгу					
Загальний показник	1,778	1,7825	1,7175	1,7615	1,8805

Таким чином, аналіз вказав, що за інтегральним показником використання тактичного контролінгу кращим є 2013р., а за інтегральним показником використання стратегічного контролінгу кращим є 2012 р., але за загальним – 2013 р.

Відображено графічно отримані результати (рис.1).

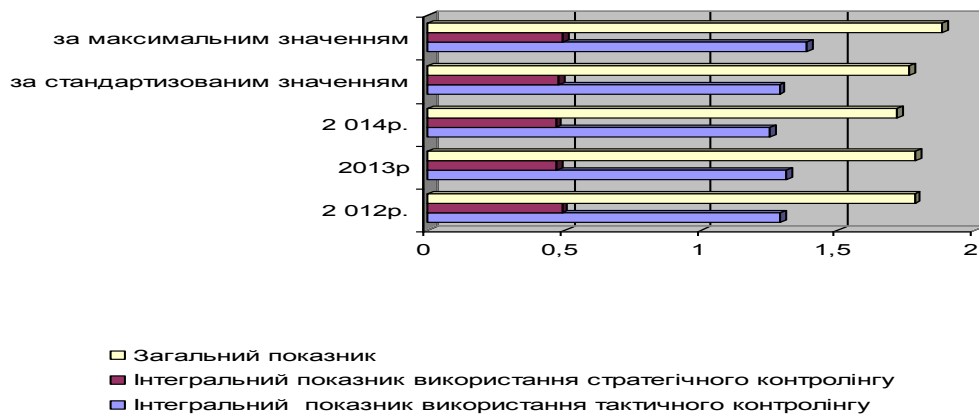

Рис. 1 Динаміка інтегрального показника

Вся система контролінгу є багаторівневою.

З цієї точки зору, контролінг, як концепція системного регулювання діяльності ПАТ «Мотор Січ», повинен бути зосереджений на розробці шляхів забезпечення довгострокового та ефективного існування організації – на участі в розробці стратегії. Здебільшого досягнення синергетичного ефекту досягається поєднанням функцій контролінгу (тактичного та стратегічного) та фінансової безпеки.

Також слід зазначити, що для підприємства актуальним є тактичний розвиток, який забезпечує підґрунтя для подальшого стратегічного розвитку.

Розроблено систему показників вимірювання ступеня кризи як індикаторів фінансової безпеки.

Рекомендовано фінансові важелі та методи підвищення рівня фінансової безпеки для ПАТ «Мотор Січ».

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота спрямована на розв'язання важливої наукової задачі щодо розробки системи фінансової безпеки підприємства.

На підставі проведеного аналізу літературного джерела можливо зробити наступні висновки:

1. Розглянуто економічну категорію «фінансова безпека підприємства» та еволюцію її розвитку.

Доведено, що існують різні підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства».

Значна група авторів розглядає фінансову безпеку підприємства як складову економічної безпеки. На підставі аналізу можливо відокремити наступні підходи щодо визначення: фінансова безпека розглядається як складова економічної безпеки; як рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує захищеність його фінансових інтересів; як стан ефективного використання ресурсів.

2. Визначено концепції та методичні аспекти оцінювання фінансової безпеки підприємства.

При цьому, окремі науковці виділяють різні групи показників, які, на їх думку, найбільш повно відображають стан та рівень фінансової безпеки підприємств.

3. Розглянуто стан, проблеми та перспективи розвитку машинобудування як стратегічної галузі в Україні.

Машинобудування є головною галуззю всієї промисловості, її серцевиною. Продукція підприємств машинобудування відіграє вирішальну роль у реалізації досягнень науково-технічного прогресу у всіх галузях народного господарства.

2013 – 2014 рр. – кризовий період для розвитку машинобудування – зниження обсягів реалізованої продукції (у 2011 р. становив 10,0%, а у 2014 р. – 7,9%), збільшилась частка збиткових підприємств до 34,8%, падіння рівня рентабельності у 2014 р. до 0,2% (у 2011 р. він становив 8,6%), зменшення індексу промислової продукції до 71,5%, зменшення кількості інноваційно активних підприємств (у 2011 р. – 425, тоді як у 2013 р. – 160).

Для розвитку галузі потрібно: поліпшення структури ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств, приведення її у відповідність до вимог часу; підвищення інноваційної активності та інвестиційної привабливості; розширення асортименту продукції машинобудування; необхідність державного стимулювання процесу технічного та технологічного оновлення виробничих фондів; підйом рівня механізації й автоматизації всіх стадій виробничого процесу; реконструкція ряду машинобудівних підприємств і закриття нерентабельних і збиткових підприємств.

4. Досліджено функціонування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ».

Проведено SWOT-аналіз діяльності підприємства ПАТ «МОТОР СІЧ».

При побудові SWOT-аналізу використано бальну оцінку впливу різних факторів ПАТ «Мотор-Січ».

Проведено аналіз тенденцій змін системи показників оцінювання фінансового стану та ефективності роботи ПАТ «МОТОР СІЧ».

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує можливість підприємства ліквідувати короткострокову заборгованість, у 2012 р. показник на кінець періоду зменшується на 0,12, на кінець 2013р. збільшився на 0,12, і на кінець 2014 р. залишився незмінним.

Коефіцієнт покриття має тенденцію до збільшення на кінець 2012 р. і 2013 р., і зменшується на 2014 р. (темп росту склав 84,85%).

Коефіцієнт швидкої ліквідності має аналогічну тенденцію, його зменшення на кінець 2014 р. на 0,09 показує, скільки одиниць найбільш

ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів, його зменшення є негативною тенденцією.

Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості теж має відхилення від нормативу.

Підприємство є рентабельним.

Рентабельність капіталу за чистим прибутком показує, скільки капіталу приходиться на одиницю чистого прибутку. У 2013 р. показник зменшився на 0,1 і залишився незмінним у 2014 р.

Рентабельність власного капіталу: темп росту у 2013 р. до 2012 р. склав 66,67%, а у 2014р. – 100%.

Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації не змінився у 2013 р., але темп росту у 2014 р. склав 133,33%, що вказує на збільшення чистого доходу, що приходиться на 1 грн. чистого прибутку.

5. Запропоновано концептуальну схему формування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ» на засадах контролінгу. Аргументовано необхідність впровадження контролінгу в забезпечення ФБП, визначаючи основні причини впровадження контролінгу в систему забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

В межах забезпечення фінансової безпеки ПАТ «Мотор Січ» на засадах контролінгу розглянуто обидва напрями контролінгу – тактичний та стратегічний.

6. Розроблено систему показників вимірювання ступеня кризи як індикаторів фінансової безпеки.

З метою визначення ступеня кризи на підприємстві проведено оцінку стану за допомогою інтегральних показників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Чурюмов П.В. Сутність фінансової безпеки підприємства/
Чурюмов П.В.// Формування ефективних механізмів державного управління

та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції 20 листопада 2015р./ за ред. В.М. Огаренка, А.О. Монаєнко та ін. – Запоріжжя: КПУ, 2015. – С.383 – 385.

АНОТАЦІЯ

Чурюмов П.В. Розробка системи фінансової безпеки підприємства – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття кваліфікації магістра з фінансів і кредиту. Запорізька державна інженерна академія, 2016.

Кваліфікаційна робота магістра присвячена теоретичним та практичним аспектам розробки системи фінансової безпеки підприємства. В роботі конкретизовано сутність поняття “фінансова безпека”, визначено особливості розробки системи фінансової безпеки в сучасних умовах. В роботі дістало подальшого розвитку: концепція формування системи фінансової безпеки ПАТ «МОТОР СІЧ» на засадах контролінгу та методика визначення системи показників для вимірювання ступеня кризи як індикаторів фінансової безпеки.

Ключові слова: фінансова безпека, концепція, управління безпекою, система управління, об’єкт управління, рівень безпеки.

АННОТАЦИЯ

Чурюмов П.В. Разработка системы финансовой безопасности предприятия – Рукопись.

Магистерская работа на получение квалификации магистра по финансам и кредиту. Запорожская государственная инженерная академия, 2016.

Квалификационная работа магистра посвящена теоретическим и практическим аспектам разработки системы финансовой безопасности предприятия. В работе конкретизированы сущность понятия «финансовая

безопасность», определены особенности разработки системы финансовой безопасности в современных условиях. В работе получило дальнейшее развитие: концепция формирования системы финансовой безопасности ПАО «МОТОР СИЧ» на основе контроллинга и методика определения системы показателей для измерения степени кризиса как индикаторов финансовой безопасности.

Ключевые слова: финансовая безопасность, концепция, управление безопасностью, система управления, объект управления, уровень безопасности.

ANNOTATION

Churyumov P.V. Development of the system of financial safety-enterprise - Manuscript

Master's research for the qualification of Master degree of Finance and Credit. Zaporozhye State Engineering Academy, 2016.

Qualification master's work is devoted to theoretical and practical aspects of developing a system of financial security. The paper elaborated the essence of the concept of «financial security» features defined system development of financial security in modern conditions. The paper had received further development: the concept of forming a system of financial security «Motor Sich» on the principles and methods of controlling the definition of indicators to measure the crisis as indicators of financial security.

Key Words: financial safety concept, safety management, system management, facility management, security.